

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การดำรงบทบาทมารดาเป็นกระบวนการที่มารดาเรียนรู้พฤติกรรมการเป็นมารดา และมีความสำเร็จในการกระทำบทบาทการเป็นมารดา รวมทั้งสามารถผสมผสานพฤติกรรมของการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทอื่นได้อย่างมีความสุข จนกระทั่งมารดาารู้สึกสบายใจ พึงพอใจในการแสดงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดา (maternal identity) (Mercer, 1985) การดำรงบทบาทมารดาพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์จนถึงระยะหลังคลอด (Rubin, 1967a) เป็นการผสมผสานกันระหว่างกระบวนการ ทาง การ คิด รู้ (cognitive) และ ทาง สังคม ที่ได้จากการเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ของมารดากับบุตร (Mercer, 1981) องค์ประกอบของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาตามแนวคิดของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1981; 1986; 1995) ประกอบด้วย 1) ความผูกพันกับบุตร (attached to the infant) โดยมารดาแสดงพฤติกรรมการยอมรับบุตร การเอาใจใส่และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุตร 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา

(competence/acquiring skills) เป็นการนำทักษะในการดูแลบุตรมาใช้ในการกระทำพฤติกรรมของมารดา ทักษะดังกล่าวประกอบด้วย ทักษะการปฏิบัติ เช่น การอาบน้ำ การอุ้ม การให้นม เป็นต้น และทักษะทางปัญญา คือ ความสามารถในการแปลพฤติกรรมของบุตรว่า พฤติกรรมของบุตรที่แสดงออกมามีความหมายอย่างไร และสามารถตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นได้ (Bobak & Jensen, 1993) และ 3) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา (gratification/satisfaction in the role) มารดาที่มีความสุข มีความรู้สึกรู้สึกสบายใจ มีความภาคภูมิใจที่ได้กระทำบทบาทมารดา (Koniak-Griffin, 1993; Sherven, Scolovene & Weingarton, 1999) เมื่อมารดาที่มีความผูกพันกับบุตรและมีความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา จะมีผลทำให้มารดาพึงพอใจในบทบาทมารดา (Mercer, 1995)

เมอร์เซอร์กล่าวว่า (Mercer, 1981; 1985; 1995) กระบวนการพัฒนาความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาประกอบด้วย 4 ระยะคือ 1) ระยะเตรียมตัวเข้าสู่บทบาท (anticipatory stage) เกิดขึ้นในระยะตั้งครรภ์ เป็นการปรับตัวทางด้านจิตสังคมของมารดา โดยมารดาจะค้นหาข้อมูลและเลือกรูปแบบบทบาทสำหรับตนเองในขณะตั้งครรภ์จากบุคคลรอบตัว จากนั้นมารดาจะจินตนาการถึงการกระทำบทบาทของตนเองและทดลองกระทำบทบาท 2) ระยะการกระทำบทบาทตามรูปแบบ

และความคาดหวังของบุคคลอื่น (formal stage) เกิดขึ้นเมื่อมารดาคลอดบุตร พฤติกรรมของมารดา ในระยะนี้มีอิทธิพลมาจากความคาดหวังของบุคคลอื่นร่วมกับ มโนทัศน์ต่อบทบาท (role concept) ของตนเอง พฤติกรรมของมารดาในระยะนี้คือสามารถแยกแยะบุตรของตนเอง และเริ่มให้การดูแล บุตร 3) ระยะพัฒนาบทบาทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง (informal stage) เกิดขึ้นเมื่อมารดากระทำ บทบาทตามที่ตนเองเลือก และพัฒนาบทบาทให้เหมาะกับลักษณะเฉพาะกับวิถีชีวิตของตนเอง มารดาเรียนรู้ต่อสัญญาณของบุตรที่แสดงออกมา (cues) และมารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตรได้เหมาะสม และ 4) ระยะรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง (personal stage) เกิดขึ้นเมื่อมารดาค้นพบบทบาทที่เป็นรูปแบบของตนเอง มารดามีความรู้สึกลึกซึ้งผสมผสาน บทบาทมารดาของตนเองเข้ากับบทบาทอื่นได้ โดยมารดามีความรู้สึกลึกซึ้งสอดคล้องกันระหว่างตนเอง และบทบาท มารดาซึ่งเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และยอมรับการกระทำบทบาท มารดาของตนเอง มารดาู้สึกมั่นใจในการแสดงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดา พึงพอใจใน บทบาทมารดา มารดาส่วนใหญ่ประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังมีมารดาอีกส่วนหนึ่งที่ ประสบความยากลำบากในการดำรงบทบาทมารดา (Mercer, 1981) โดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาที่มี บุตรคนแรก ทั้งนี้เนื่องจาก มารดาที่มีบุตรคนแรกกระทำบทบาทมารดา ซึ่งเป็นบทบาทใหม่ ที่ถือว่าเป็นจุดเปลี่ยนผ่านของบทบาทที่วิกฤตในชีวิต (critical role transition point) มารดาต้องเผชิญกับความท้าทาย ทำให้มารดาต้องใช้ศักยภาพและความสามารถ ต่อการปรับตัวทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพื่อเรียนรู้บทบาทมารดาได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม (Pridham & Chang, 1991)

การประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ เมอร์เซอร์ (Mercer, 2004) ได้ศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาท มารดา ได้แก่ ปัจจัยด้านมารดา ปัจจัยด้านทารก และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม โดยปัจจัยด้านมารดา คือ อายุ การศึกษา รายได้เฉลี่ยของครอบครัว ประสบการณ์ในการดูแลทารก ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพล ต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา มารดาที่มีอายุมากมีความพร้อมต่อการเป็นมารดามากกว่า มารดาอายุน้อยเนื่องจาก มีวุฒิภาวะมากกว่า ทำให้บุคคลสามารถปรับตัว และทนต่อการ เปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต (Mercer, 1981) จากการศึกษาของสุสัณหา ยิ้มแย้ม (2530) พบว่ามารดาที่มีอายุมากกว่ามีการปรับตัวต่อบทบาทการเป็นมารดาได้ดีกว่ามารดาที่มีอายุ น้อย นอกจากนี้ระดับการศึกษา เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้บุคคลมีการพัฒนาทางสติปัญญา และมีความสามารถในการเรียนรู้ และปรับตัว การศึกษาของราล์ฟ (Ralph, 1977 as cited in Mercer, 1981) พบว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาสูงกว่ามีพฤติกรรมปรับตัว ต่อบทบาทการเป็นมารดา ดีกว่ามารดาที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า ส่วนรายได้เฉลี่ยของครอบครัวเป็นแหล่งประโยชน์ของ บุคคล มารดาที่มีรายได้ดีย่อมสามารถตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานในชีวิตได้ดี สามารถแสวงหา

สิ่งอำนวยความสะดวกสบายและเป็นประโยชน์ต่อตนเองได้ดี โดยไม่ต้องคำนึงถึงปัญหาทางเศรษฐกิจ (Reeder, Martin, & Koniak, 1997) จากการศึกษาของศรีโสภณ แห่งทองคำ (2533) พบว่า รายได้เฉลี่ยของครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา นอกจากนี้ประสบการณ์การดูแลทารก มีผลต่อ ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา เนื่องจาก ประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารกทำให้มารดามีโอกาสในการเรียนรู้ และคุ้นเคยต่อการดูแลทารกมา ก่อน ในขณะที่มารดาที่ขาดประสบการณ์จะมีความวิตกกังวลและไม่แน่ใจต่อบทบาทการเป็น มารดาของตน และไม่สามารถคาดเดาการตอบสนองและความต้องการของบุตร ได้ (Rutledge & Pridham, 1987) จากการศึกษาของกรอส (Gross, 1989 as cited in Mercer, 2004) พบว่า มารดาที่เคย มีประสบการณ์ในการดูแลทารกจะมีความมั่นใจและความสามารถในการดูแลทารกดีกว่ามารดาที่ ไม่เคยมีประสบการณ์ในการดูแลทารก

ปัจจัยด้านทารกที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา คือ ภาวะอารมณ์ (Temperament) และพฤติกรรมของบุตร (Behavior) มารดาที่มีบุตร ที่มีภาวะอารมณ์หงุดหงิด (temperamentally difficult) จะมีความรู้สึกที่ไม่ดีกับตนเอง ตรงกันข้ามกับมารดาที่มีบุตรเลี้ยงง่าย จะมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (Leifer, 1980 as cited in Mercer, 2004) ซึ่งทำให้มารดามีความเชื่อมั่น ในการแสดงบทบาทมารดาในการเลี้ยงดูบุตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสม (Mercer, 1986) จาก การศึกษาของนิลบล รุจิรประเสริฐ (2539) พบว่า สุขภาพของทารกที่มีน้ำหนักตัวน้อยมี ความสัมพันธ์ทางลบกับการแสดงบทบาทการเป็นมารดา นอกจากนี้ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม การ สนับสนุนทางสังคม เป็นสิ่งสำคัญต่อการความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จากการศึกษาของ นิสตรอมและโอ ลิงค์ (Nystrom & Ohrling, 2004) พบว่า การสนับสนุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่ ทำนายความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา

มารดา ที่ประสบความสำเร็จในการ ดำรงบทบาทมารดาอย่างเหมาะสม สามารถ ผสมผสานพฤติกรรมของการเป็นมารดาเข้ากับบทบาทอื่นได้อย่าง มีความสุข สบายใจ พึงพอใจใน บทบาทมารดาที่ตนเอง กระทำจะส่งผลต่อการเลี้ยงดูบุตร ทำให้บุตรมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และภาวะสุขภาพที่ดี ตลอดจนมีการแสดงออกของอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสม หากมารดาไม่สามารถสร้างความรู้สึกที่ดีต่อบทบาทใหม่ได้ หรือมีการปรับตัวได้ไม่ดีจะเกิดความ ขัดแย้ง ความคับข้องใจ และมีภาวะเครียดต่อบทบาท (Koniak-Griffin, 1993; Walker, Crain, & Thompson, 1986) สิ่งเหล่านี้ทำให้มารดาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมารดาที่มีบุตรคนแรกเกิดความรู้สึกด้าน ลบ เกิดภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล สิ้นหวัง รู้สึกเป็นทุกข์ ท้อแท้ หดหู่กำลังใจ ขาดความเชื่อมั่นใน ตนเอง ส่งผลทำให้มารดาขาดความอดทน ขาดความรัก ความสนใจดูแลบุตร ไม่สามารถตอบสนอง ความต้องการของบุตรได้อย่างเหมาะสม ทำให้บุตรเจ็บป่วย มีการเจริญเติบโตและพัฒนาการช้ากว่า

ปกติ (Clark & Affonso, 1979; Reeder, Martin, & Koniak, 1997) ตลอดจนบุตรอาจถูกทำร้ายหรือถูกทอดทิ้งในที่สุด (Mercer, 1981) ดังนั้นพยาบาลผดุงครรภ์ควรเห็นความสำคัญในการส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา โดยมีการจัดเตรียมมารดาให้มีการเรียนรู้บทบาทมารดาเพื่อกระทำบทบาทมารดาได้อย่างเหมาะสม (Mercer & Walker, 2006)

การส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา เป็นบทบาทที่สำคัญของพยาบาลผดุงครรภ์ โดยยึดการส่งเสริมในทุกองค์ประกอบของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ที่สอดคล้องกับระยะของกระบวนการพัฒนา ความสำเร็จในการดำรงบทบาททั้ง 4 ระยะ ดังนี้ ในองค์ประกอบแรกคือความผูกพันกับบุตร พยาบาลผดุงครรภ์ควรให้ความรู้และสอนทักษะเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับบุตรตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นระยะการเตรียมเข้าสู่บทบาท (Mercer, 1981; 1986; 1995) โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับบุตร สอนทักษะการสร้าง ความผูกพันกับบุตร เช่น การให้มารดาอุบหน้าท้องตนเองเพื่อสัมผัสบุตรในครรภ์ผ่านทางหน้าท้อง และจินตนาการถึงบุตรในครรภ์ มารดาพูดคุยกับบุตรในครรภ์ นับการดิ้นของบุตรทุกวัน และให้โอกาสมารดาได้สัมผัส โอบกอดบุตร สบตาบุตรในระยะคลอด ซึ่งเป็นระยะการกระทำบทบาทตามรูปแบบ และความคาดหวังของบุคคลอื่น (Mercer, 1981; 1986; 1995) นอกจากนี้พยาบาลผดุงครรภ์ควรส่งเสริมให้มารดาและบุตรมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยจัดให้มารดาและบุตรได้อยู่ร่วมกัน ภายหลังคลอดและกระตุ้นให้มารดาให้นมบุตรด้วยนมมารดา ซึ่งถือว่าเป็นระยะพัฒนามาบทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง (Mercer, 1981; 1986; 1995) เพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ประกอบ ความผูกพันกับบุตร อย่างต่อเนื่อง พยาบาลผดุงครรภ์ควรโทรศัพท์ติดตามทั้งในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอดเพื่อให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่มารดาเมื่อมีปัญหาในการสร้างความผูกพันด้วยตนเองที่บ้าน และส่งเสริมกำลังใจแก่มารดา

สำหรับองค์ประกอบที่สองคือความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดา พยาบาลผดุงครรภ์ควรให้ความรู้และสอนเกี่ยวกับทักษะความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมของมารดาตั้งแต่ในระยะตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นระยะการเตรียมเข้าสู่บทบาท (Mercer, 1981; 1986; 1995) โดยในระยะตั้งครรภ์ให้มารดาฝึกปฏิบัติทักษะในการดูแลบุตรเช่น การให้นมบุตร การอุ้มบุตร การอาบน้ำบุตรเป็นต้น และพยาบาลผดุงครรภ์ควรให้โอกาสมารดาในการโอบกอดบุตรในระยะคลอด ซึ่งเป็นระยะการกระทำบทบาทตามรูปแบบ และความคาดหวังของบุคคลอื่น (Mercer, 1981; 1986; 1995) ในระยะหลังคลอดพยาบาลผดุงครรภ์ควรส่งเสริมให้มารดาปฏิบัติพฤติกรรมของมารดา โดยกระตุ้นมารดาให้นมบุตรด้วยนมมารดา อุ้มบุตรด้วยตนเอง อาบน้ำให้บุตรด้วยตนเอง อีกทั้งควร ให้ความรู้เกี่ยวกับสัญญาณของบุตรที่แสดงออกมาและการตอบสนองความต้องการของบุตรที่เหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นระยะพัฒนามาบทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง (Mercer, 1981; 1986;

1995) และเพื่อเป็นการส่งเสริมองค์ประกอบความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดาอย่างต่อเนื่อง พยาบาลผดุงครรภ์ควรมีการโทรศัพท์ติดตามทั้งในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด เพื่อให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำแก่มารดาเมื่อมีปัญหาในการฝึกปฏิบัติทักษะในการดูแลบุตรที่บ้าน และเป็นการส่งเสริมกำลังใจแก่มารดา ส่วนองค์ประกอบที่สามเมื่อมารดาสามารถสร้างความผูกพันกับบุตรซึ่งเป็นองค์ประกอบแรกของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาและมารดามีความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดาในการดูแลเลี้ยงดูบุตรซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สองของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จะทำให้มารดาเกิดความสุขสบายใจรู้สึกมั่นใจในการแสดงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดาที่เป็นองค์ประกอบที่สามของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ซึ่งเป็นระยะรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง พยาบาลผดุงครรภ์ควรส่งเสริมความรู้สึกมั่นใจในการแสดงเอกลักษณ์ของมารดาด้วยการให้กำลังใจ ชมเชย โดยการโทรศัพท์ติดตาม ส่งผลให้มารดาพึงพอใจในบทบาทมารดา ถือว่ามารดาประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาอย่างสมบูรณ์ โดยระยะ 4-6 สัปดาห์แรกหลังคลอดเป็นระยะที่สำคัญของการเริ่มต้นพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตร (Mercer, 1985) ถ้ามารดามีความสำเร็จในการดำรงบทบาทในขณะนี้ได้อย่างเหมาะสม จะส่งผลให้มารดามีความรู้สึกมั่นใจในการกระทำบทบาทมารดาในการดูแลบุตร และสามารถพัฒนาความสามารถในการกระทำบทบาทมารดาของตนเอง จนกระทั่งมีความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาในระยะต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมาพบว่า การส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดานั้นได้ให้การส่งเสริมเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง รวมทั้งการวัดความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาก็มีเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง และไม่ได้ส่งเสริมความสำเร็จในทุกระยะของกระบวนการพัฒนาความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จากการศึกษาของสุตริภุชงค์ (2535) ศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้บทบาทมารดาของมารดาในกลุ่มทดลองที่ได้รับคำแนะนำตามพัฒนาการ (developmental task) ของมารดา โดยให้คำแนะนำในระยะตั้งครรภ์ 1 ครั้ง และระยะหลังคลอด 1 ครั้ง พบว่า มารดาวัยรุ่นครรภ์แรกที่ได้รับข้อมูลและคำแนะนำตามพัฒนาการของการเป็นมารดามีการรับรู้การเป็นมารดาดีกว่ากลุ่มที่ได้รับคำแนะนำตามปกติ และการศึกษาของรุ่งทิพย์ ไชยโยียงยงค์ (Chaiyoyingyong, 2001) ศึกษาผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติเลี้ยงดูบุตร โดยให้ความรู้ในระยะตั้งครรภ์ 1 ครั้งและระยะคลอด 1 ครั้ง พบว่า มารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้มีคะแนนการดำรงบทบาทมารดาในด้านการสร้างสัมพันธภาพกับบุตร และด้านความสามารถและความพึงพอใจในบทบาทมารดามากกว่ามารดาวัยรุ่นที่มีบุตรคนแรกที่ได้รับการดูแลตามปกติ และการศึกษาของพรณิภา ทองณรงค์ (2537) ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ต่อ

ความผูกพันระหว่างมารดากับบุตร ณ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 6 ขอนแก่น โดยให้โปรแกรมส่งเสริมความผูกพันในระยะตั้งครรภ์ พบว่า กลุ่มที่ได้รับโปรแกรมมีคะแนนความผูกพันระหว่างมารดากับบุตรสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ

จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัย จึงสนใจ ที่ศึกษาผล ของการเตรียมมารดาเพื่อส่งเสริมความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาที่มีบุตรคนแรก ในทุกองค์ประกอบของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาและในทุกระยะของกระบวนการพัฒนาความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของเมอร์เซอร์ (Mercer, 1981; 1985; 1995) โดยผู้วิจัยคาดว่า การให้ความรู้และสอนทักษะการปฏิบัติแก่มารดาที่มีบุตรคนแรกเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับบุตรและทักษะความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดาในการดูแลบุตร ตั้งแต่ระยะตั้งครรภ์ คลอด และระยะหลังคลอด รวมทั้งการติดตามทางโทรศัพท์ในระยะตั้งครรภ์และหลังคลอด จะสามารถส่งเสริมการสร้าง ความผูกพัน ระหว่างมารดาและบุตร ได้อย่างต่อเนื่อง และการสร้างทักษะความสามารถในการแสดงพฤติกรรมของมารดา ทำให้มารดากับบุตรมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่มั่นคงอย่างต่อเนื่อง มารดาสามารถตอบสนองความต้องการของบุตร ได้อย่างเหมาะสมและมี ความสามารถในการดูแลบุตร มารดามีความรู้สึกลึกซึ้งในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุตร มีความสุข รู้สึกสบายใจ พึงพอใจในบทบาทมารดา การที่มารดาประสบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา จะส่งผลให้บุตรมีการเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา ตลอดจนบุคลิกภาพอย่างเหมาะสมต่อไป (Koniak-Griffin, 1993; Walker, et al., 1986)

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาของมารดาที่มีบุตรคนแรก ระหว่างกลุ่มที่ได้รับการเตรียมมารดากับกลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ

สมมุติฐานการวิจัย

มารดาที่มีบุตรคนแรกกลุ่มที่ได้รับการเตรียมมารดา มีความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาสูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการดูแลตามปกติ

นิยามศัพท์

การเตรียมมารดา หมายถึง การให้ความรู้และการสอนทักษะการปฏิบัติแก่ มารดาที่มีบุตรคนแรกเกี่ยวกับการสร้างความผูกพันกับบุตรและทักษะในการปฏิบัติพฤติกรรมการเป็นมารดาในระยะตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด ตามแนวทางที่ผู้วิจัย จะสร้างขึ้นจากแนวคิดของ เมอร์เซอร์ (Mercer, 1981; 1986; 1995) ใน 3 องค์ประกอบของความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา ได้แก่ 1) การมีความผูกพันกับบุตร 2) ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมของการเป็นมารดา และ 3) ความพึงพอใจในบทบาทมารดา โดยให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดาทั้ง 4 ระยะ ได้แก่ 1) ระยะเตรียมตัวเข้าสู่บทบาท 2) ระยะการกระทำบทบาทตามรูปแบบ และความคาดหวังของบุคคลอื่น 3) ระยะพัฒนาบทบาทมารดาที่เหมาะสมกับตนเอง และ 4) ระยะรับบทบาทเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของตนเอง ผู้วิจัยให้ความรู้และสอนทักษะการปฏิบัติให้แก่ มารดาเป็นกลุ่ม จำนวน 3-6 คน ในระยะตั้งครรภ์และสอนเป็นรายบุคคลในระยะหลังคลอด โดยใช้แผนการเตรียมมารดาเพื่อความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา และการติดตามทางโทรศัพท์ รวมระยะเวลาในการเตรียมมารดา 17 สัปดาห์

ความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา หมายถึง กระบวนการที่มารดาสามารถกระทำบทบาท การเป็นมารดา และสามารถผสมผสานพฤติกรรมของมารดากับบทบาทอื่นได้อย่างมีความสุข จนกระทั่งมารดาารู้สึกสบายใจ พึงพอใจในการแสดงเอกลักษณ์ของการเป็นมารดา ประกอบด้วย พฤติกรรมหรือการปฏิบัติกิจกรรมของมารดาที่มีต่อบุตรใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความผูกพันกับบุตร ความสามารถในการปฏิบัติพฤติกรรมของการเป็นมารดา และความพึงพอใจในบทบาทมารดา ประเมินได้จากแบบวัดความสำเร็จในการดำรงบทบาทมารดา (Maternal Role Attainment Scale [MRAS]) ที่พัฒนาขึ้น โดยศรีสมร ภูมณสกุล อรพรรณ สมบูรณ์ทรัพย์ และอุษา ศิริวัฒนโชค (2547)

มารดาที่มีบุตรคนแรก หมายถึง ผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ครั้งแรก มาฝากครรภ์ และคลอดบุตรครบกำหนดทางช่องคลอด และนอนพักรักษาตัวภายหลังคลอดที่โรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก ไม่มีภาวะแทรกซ้อนในระยะตั้งครรภ์ คลอด และหลังคลอด

การดูแลตามปกติ หมายถึง กิจกรรมการพยาบาล ที่มารดาซึ่งมีบุตรคนแรกได้รับขณะตั้งครรภ์ ขณะคลอด และหลังคลอดตามวิธีที่ปฏิบัติเป็นประจำของโรงพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก ได้แก่ การได้รับ ให้ความรู้ คำแนะนำ และเข้าร่วมในโครงการเตรียมความพร้อมเพื่อการคลอด